

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Марин Дончев Добрев

Факултет по изобразително изкуство при

Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий”

относно

дисертационен труд на тема

ПЛАСТИЧЕСКИ ГЕОМЕТРИЗЪМ И ПРОСТРАНСТВЕНИ СИСТЕМИ В ТВОРБИТЕ НА НЯКОИ ОТ НАЙ-ИЗЯВЕНИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА НАПРАВЛЕНИЕТО „ИМП-АРТ”

на **ЙОХАН СТОЯНОВ ЙОТОВ**

дисертация за присъждане на научна и образователна степен „доктор”
по научна специалност 05.08.04 „Изкуствознание и изобразително изкуство”,

научна област – 8. Изкуства, професионално направление 8.2

Национална художествена академия

Факултет за изящни изкуства, катедра „Графика”

Научен ръководител – проф. д. изк. Свилен Стефанов

Доцент Йохан Йотов е зачислен като докторант на самостоятелна форма на подготовка в катедра Графика при Национална художествена академия по чл.17, ал.4, направление Б, със заповед 0119 – У от 25.05. 2017 в изпълнение решение на ФС при ФИИ, протокол 9 от 16.05.2017г. и отчислен с право на защита на заседание на ФС на ФИИ, проведено на 21.11.2018г.

I. Данни за дисертацията и автореферата:

Научноизследователският труд на Йохан Йотов е представен в две части: научна разработка от 111 страници текст и албум от 25 страници, в който са поместени 150 репродукции на произведения, проекти и фотоснимки, илюстриращи изследването. Авторефератът е изведен в 41 страници.

Дисертационният труд е композиран както следва: - въстъпителна част, шест основни глави и заключение. Към него са включени списък с публикации, речник на термини и справка за използваната литература.

Научната разработка на Йохан Йотов е структурирана в шест глави : 1- За перспективата, за обратната перспектива, за сферичната геометрия и за пространството в картините на далекоизточните художници; 2- За Евклидовата геометрия и за появилите се много по-късно неевклидови геометрии; 3- Физическо и имагинерно пространство; 4 – Пропорциониране; 5 – Начало и развитие на създаването на „невъзможни” фигури и пространствени конструкции в изобразителното изкуство; 6 – От моята художествена практика.

Във **Встъпителната част** Йохан Йотов маркира основните проблеми около възгледите за пространство и теориите на геометрията, за материалния свят и иреалното, за разликата между физическото и геометричното пространство, за езика на науката и за преорганизираното пространство на художника. В това въведение авторът определя основната цел, задачите, които си поставя, методите на изследване, както и ролята на личния опит като художник, творещ в тази област.

В първа глава **За перспективата, за обратната перспектива, за сферичната геометрия и за пространството в картините на далекоизточните художници** Йохан Йотов прави кратък преглед на основните перспективни системи, формирани и развивани през различни периоди на цивилизацията. В него той разглежда принципите и логиката на т.н. „затворено пространство“, статиката, знака, гледната точка, символиката, прехода от външния към вътрешния свят в средновековната естетика на обратната перспектива. Този обзор продължава с възгледа за пространството на

ренесансовите художници и темата за т.н. сферична геометрия и проблемите около зрителното поле, хоризонта, светлината, обемите, плановете, въздушната и цветната перспектива, движението, ракурсите, деформацията и възприятието. Третата образна система, на която авторът се спира, е тази на далекоизточните художници. В нея той насочва внимание към стремежа за изобразяване на безкрайното пространство и оформяне на принципите на т.н. „разсеяна перспектива“. Тук, отчитайки различията в подхода на майсторите на китайския пейзаж и тези на японската гравюра Укийо – е, логично авторът се насочва към идеята за многоплановост, множество гледни точки, съвместяването на различни в пространството и времето сюжетни линии. Понятно е подборката и целенасочеността в коментарите по споменатите по-горе образни системи да са съобразени с навлизане в основната тема на изследването.

Втора глава **За Евклидовата геометрия и за появилите се много по-късно неевклидови геометрии** започва с лаконично въведение в съчинението на великия гръцки математик, фокусирайки се, по понятни причини, върху пространствената геометрия в триизмерното пространство, както и въпроса около възникването две хилядолетия по-късно на неевклидовата геометрия и темите за успоредните прави, с тези за „равнина“ и „сфера“, и т.н. Представянето на тази материя продължава с кратки щрихи за спецификата на геометриите на Риман, Лобачевски, Минковски, за аксонометрията, топологията, дискриптивната геометрия и фракталите на Манделброт. Този раздел от изследването разкрива задълбочените познания на Йохан Йотов в една област, твърде сложна и абстрактна за мнозина, но тъй важна за научните и художествени интереси на автора. Неговото място в дисертационния труд е част от комплексното разглеждане на проблематиката.

Трета глава **Физическо и имагинерно пространство** започва с въпроса „Дали изобщо съществува физическо пространство или всичко е мисловно?“, разсъжденията по който ни отвеждат към темата за огледалните образи, за колебанията на духа между физическото и имагинерното пространство. Авторът търси нееднозначните отговори на този въпрос от позицията: „Характерът на действителността се определя от характера на пространството и характера на

нещата, които са вътре в него”. От тук са и естествените му коментари по отношение на човешките възприятия и ориентацията на сетивата ни в рамките на триизмерността, както и за математически изведените вероятности за четиримерни и повече пространствени обекти. Използвайки като пример естетиката на средновековното религиозно изкуство /икона, стенописи, гравюри/, авторът маркира възгледа за обръщане на времето и пространството, отваряйки темата за физическото и мисловното пространство. В кръга на тези разсъждения изникват идеите за античните форми на числата при Питагор и Платон, за тетраедъра като символна структура на огъня, за октаедъра – на въздуха и т.н. Коментарите в тази глава, започнали с въпрос, почти така и завършват – с въпросителните около пътищата и метаморфозите при „изкристализиране на художествения образ”.

С темата за **Пропорциониране** е свързана четвърта глава от дисертационния труд. Правейки уговорката, че „пропорционирането е пряко свързано с възприемането и ориентацията ни в околния свят”, авторът оформя два своеобразни подраздела, в които развива анализите си за златната пропорция и проявата на геометрията при избора на формата. В първия подраздел те го отвеждат към ренесансовия математик Леонардо Фибоначи и откритите от него универсални числови съотношения като същностни принципи на природата и усвояваното от нея пространство. Връщайки се назад във времето, Йохан Йотов прави преглед на търсената, според възгледа на епохата, обусловеност на пропорционирането от Античността до нашето съвремие. Като своеобразен завършек на този преглед той цитира популярни фрази по темата на творци като Казимир Малевич, Салвадор Дали, Джей Хембидж и Льо Корбюзие. Втората част от този раздел е насочена към геометричните фигури. С познатата вече яснота и лаконичност авторът очертава характеристиката и метафоричния знак на основните геометрични фигури – кръг, квадрат, правоъгълник, триъгълник, делтоид.

Пета глава е посветена на **Начало и развитие на създаването на „невъзможни” фигури и пространствени конструкции в изобразителното изкуство**. В този основен за изследването раздел Йохан Йотов разглежда

проблематиката около т.н. оптически илюзии и подлага на анализ „объркващи възприемането” форми и структури в изкуството. Маркирайки кратко историята на тази „невъзможност” от първобитното изкуство насам, авторът насочва вниманието към нейните проявления през 20 век. Проследяването на тези умишлени оптични провокации започва с утвърждаваните от Баухаус нови конструктивни възгледи и се насочва към идеите за „изчистване чрез геометризация” на Казимир Малевич и Пит Мондриан. Тук Йохан Йотов набелязва и разглежда основните елементи, чието владение е повече от необходимо за успешно реализиране на „невъзможни” конструкции. От тях той извежда позицията, че „Невъзможните фигури и пространствени конструкции задължително са пластически триизмерни обекти, изобразявани върху равнини, които обаче не биха могли да съществуват в Евклидовото пространство”. Разширяването на този анализ продължава с т.н. „двойнствени фигури”, за да навлезе в темата за противоречията, които се използват при тяхното изобразяване, онагледявайки ги с примери като „Триъбецът”, „Лудият куб”, „Бутилката на Клайн”, „Безкрайната стълба” и т.н. Разчитайки на подготовката, която авторът е формирал в предните глави на своето изследване, той пристъпва към анализ на идеите и произведения на най-изявените личности в тази област, творили през 20 век. Първата фигура, на която спира вниманието си е нидерландския график Мауриц Ешер /1898- 1972/, станал известен със задълбочените си математически пристрастия, визуалните си парадокси и фантастични светове, придобили известност чрез творби като „Качване и слизане”, „Водопад” и т.н. Фокусирането върху дейността на шведския художник Оскар Ройтерсверд /1915-2002/ е от особено значение за Йохан Йотов. И това не е толкова заради факта, че той стои в основата на направлението, давайки му името „Имп – арт”, /от IMPOSSIBLE-ART/, а най-вече за концентрирането на вниманието му след 1934г. към невъзможността на самите фигури като такива. Със сходен респект продължава представянето и коментарите върху творчеството на Сандро дел Прете, Мицумаса Анно, Роб Гонсалвес, Ищван Орос, наблягайки на същностния принос на всеки от тях към общото явление. А в цялото многообразие на възгледи и експерименти, на

оптични парадокси и абсурдни ребуси на десетки автори, Йохан Йотов представя като задълбочени предизвикателства на разума от страна на художниците и като „удоволствието от колебанието на окото” на зрителя. В тази част от изследването авторът проявява качествата си на аналитичен изследовател, чиито десетилетни интереси в направлението определят във времето и личното му присъствие в света на „невъзможното изкуство”.

Глава шеста **От моята художествена практика** е фактически анализ на личното двадесетгодишно творчество на Йохан Йотов в тази област. Неговото описание започва със зараждане на идеята през 1995г., с оформяне на обща концепция и нейното развитие във времето. Темата за „изкуство, което живее в равнина, но не може да съществува в реалното пространство”, намира първия си израз в цикъл от графики, обединени под заглавието „Мисловно пространство”. Най-ранният подцикъл, условно наречени „К”, е свързан с квадрата и е формиран от модулни конструкции с три отделни матрици и преходи от тъмно към светло в различни вариации. Вторият - „Т”/1996/ е свързан с триъгълника и неговите безкрайни деления. След 1997г. Йохан Йотов извежда проблематиката на по-горни нива с построяването на обемни фигури, с търсенето на усещане за конкретно физическо пространство, с реминисценции от дълекоизточното изкуство, със съпоставки на обли обемни тела и т.н. Така се появяват графичните му цикли „Храм” /1998/, „Златен прах” /2006/, „Средната мисловна форма” /2008/, „Развитие на формата” /2009/. След 2012г. задълбочаването в тематиката и експериментите му са все по-близо до идеята му за „невъзможно изкуство”. Представя ги в поредиците „Илюзорни пространства”, „Парадокси” и „Измами на окото”. Впрочем, тези и други цикли /или части от тях/ са познати на художници и публика от представянето им във времето на редица графични форуми като биеналетата във Варна, Гуанлан, Белград, изложбите, организирани от Алианса за печатарско изкуство на Централната китайска академия, изданията на конкурса за наградите на Allianz –България и др. Отвъд естественото любопитство, с което се възприемат в началото като ново явление в съвременното българско изкуство, за основната част от колегията и публиката те са израз на ясно изведена естетика, нерационално мислене, визия и

перфектно владееене на техниките. С времето и едните и другите ще правят, макар и плахи, връзки с направлението IMP ART , както и за утвърждаващото се място на Йохан Йотов в него. В средата на първото десетилетие това вече е знак за личното му присъствието в изкуството. Творби като „Развитие на формата” /2009/, „Два свята”, „Избухване” /2012/, „Есента”, „Лятото” и „Зимата” /2013/, „Ритъм на мембрана” и „Порта към небесата” /2011/, „Прозорец към безкрайността” са вече популярна част от творчеството на художника. Изложбата му през лятото на 2018г. в галерия „Сан Стефано”, организирана като ретроспекция на цялостно изведен възглед за „невъзможно изкуство”, показва нагледно задълбоченото му проникване в света на естетическите условности, което е функция на целенасочени изследвания в редица научни сфери като геометрия, теоретична физика, астрофизика и т.н. Появата, стремленията, въображението и респектиращата образност, с които Йохан Йотов се вписа в това колкото впечатляващо и толкова отдаващо се на малцина направление, е само по себе си принос към съвременното изкуство. А настоящата дисертация е своеобразен документ за това.

В Заключение Йохан Йотов маркира подбудите, мотивирали го да направи това изследване. Те са продиктувани както от желанието да проучи една нетрадиционна гледна точка за взаимодействие между наука и изкуство, така и да подложи на анализ и систематизиране познанията си в областта и намиране на собствена художествена форма на изразяването им.

Научните приноси, които Йохан Йотов определя като произтичащи от изследователската си разработка, са ясно и лаконично формулирани. Дисертационният труд и творчеството на Йотов имат пряко отношение към популяризирането на „ИМП – АРТ”- а в България и принос към тази слабо застъпена в нашата наука и изкуство сфера.

Публикации по темата на дисертацията. Йохан Йотов е посочил три комплексни изяви. Първата е свързана с участия в дискусия по проблемите на

печатната графика, със семинарен доклад за обучението в НХА и изложба, организирани от First International Academic Printmaking Alliance, China, Baijing, 2016. Втората е обвързана с лекция на семинар и участие в изложба, организирани от Second International Academic Printmaking Alliance, China, Jingdezhen Citi, 2018. Третата – представяне на два доклада в рамките на Пета научна конференция с международно участие „Съвременни технологии в културно-историческото наследство”, организирана от Технически университет, София. Представените материали имат конкретно отношение към научното изследване.

В Библиографска справка са представени 44 източника /монографии, сборници, трактати, студии, рецензии и др/ от различни области : математика, теоретична физика, история на изкуството, астрономия и др.. Цитиранията, както и бележките под линия в текстовата част, са коректно изведени.

Албумът с богатия си илюстративен материал, включващ голяма част от анализиранияте в дисертацията художествени явления, автори и творби, е неотменна част от дисертационния труд. В него са подредени над 150 репродукции на творби от различни епохи и от личното му творчество, схеми и чертежи, снимки на природни феномени и др., чиято подборка точно и образно онагледява текста на изследването.

Становище:

Представеният дисертационен труд със своите научно-изследователски качества и принос, ми дава основание да предложа на научното жури да присъди на доц. Йохан Стоянов Йотов образователната и научна степен „доктор” по научна специалност 05.08.04 „Изкуствознание и изобразително изкуство”, научна област – 8. Изкуства, професионално направление 8.2

2 май 2019

Проф. д-р Марин Добрев